

Тетяна Ярошенко
Тетяна Бугасова

БІБЛІОТЕКА НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

У XVII - XIX ст. Києво-Могилянська академія була окрасою України, духовним і культурним центром усього слов'янського світу. Тут готувалися викладачі для інших вищих шкіл, науковці, філософи, богослови, знавці мов, виростали поети, художники, музиканти, майбутні державні діячі - формувалася еліта, без якої неможливий історичний поступ нації й країни. У світлій історії Києво-Могилянської академії безумовною складовою поширення знань була бібліотека - одна з найбільших у Європі, непересічна за обсягом фондів та їх цінністю.

Досить важко визначити точну дату створення книгозбірні, але, безперечно, початок вона бере ще з часів Київської братської школи (1615). Заклав бібліотеку Петро Могила. За кілька днів до смерті він заповів Академії всю свою книжкову колекцію (2130 вітчизняних і зарубіжних видань), яку збирав протягом життя. Це стало початком доброї традиції дарування власних книгозбірень видатними діячами України, випускниками, професорами Академії та іншими доброчинцями.

На кінець XVII ст. бібліотека мала близько 3500 книжок, у тому числі видань XVI і першої пол. XVII ст. - 1813, а з другої пол. XVII ст. - 857. За каталогом, складеним професором Іринеем Фальковським, було: богословських - 525 томів, історичних - 253, філософських - 90, з риторики, поезики й граматики - 236, різних лексиконів - 69, з медицини, математики та астрономії - 76. Певне, тут переважали підручники та посібники різними мовами, передусім латиною¹. Комплектування здійснювалося за рахунок купівлі та передплати книг, періодики. Видання надходили з таких великих західноєвропейських центрів книгодрукування, як Венеція, Рим, Флоренція, Париж, Берлін, Лейпціг, Базель, Амстердам, Краків, Варшава, Вільно та ін. У 1759 р. митрополит Арсеній Могилянський виписав власним коштом для Академії французькі та російські газети, зокрема «Трудолюбивую пчелу»².

У 1768 р. при бурсі почала створюватися «особая

библіотека»³ для найбільш бідних студентів, які не мали можливості купувати книги. Її ініціатором та засновником був вихованець Академії, відомий український учений М. Бантиш-Каменський.

Бурсацька й академічна бібліотеки були об'єднані в 1780 р. (спільний фонд становив близько 12 тис. томів: словники, цінні вітчизняні й зарубіжні видання з літератури і богослов'я, історії, географії, філософії, риторики, піітики, граматики, медицини, математики, астрономії, публіцистики тощо).

У бібліотеці кілька раз траплялися пожежі. Так, у 1780 р. згоріло приблизно 9 тис. томів, у 1811 - 1 тис. томів. На кінець XIX ст. бібліотека Києво-Могилянської академії, що перейшла до Духовної академії, нараховувала 150 тис. різномовних видань — від елементарних підручників до творів стародавніх і сучасних класиків науки й культури⁴.

Закриття Духовної академії (початок 1920 р.), відомі соціально-політичні події спричинили майже повне знищення бібліотеки. За роки тоталітарного режиму більшість книжок було або втрачено назавжди, або передано до інших інституцій. Певна частина видань (книги, рукописи, стародруки) нині зберігається в ЦНБ ім. В.І. Вернадського.

У лютому 1992 р. бібліотека, як і славетна Академія, відновила свою діяльність, не маючи жодної книжки. Сьогодні її фонд становить понад 200 тис. томів, близько 400 назв періодичних видань. Це сучасна наукова та навчальна література з філософії, історії, релігієзнавства, культурології, економіки, природничих наук, мистецтва, художня література тощо. Майже 40% фонду - література іноземними мовами, передусім англійською. Є в бібліотеці цінні колекції та видання - дарунки різних фондів, установ, приватних осіб з України, США, Канади, Франції, Австралії, Польщі та інших держав світу. Маємо рідкісні й цінні видання: Требник Петра Могили: Репринтне видання 1646 р. - Канберра; Мюнхен; Париж, 1988; Острозька біблія: Репринтне видання 1581 р. - Вінніпег, 1983; Историко-культурный атлас по русской истории / Сост. Н.Д. Полонская; под ред. проф. М.В. Довнар-Запольского. - К., 1913; Релігійні містерії. - Амстердам, 1698; Грушевський М. Історія України-Руси: В 10 т. - Нью-Йорк, 1954 - 1958; Данте Аліг'єрі. Божественна комедія / Грав. Г. Доре. - 1890;

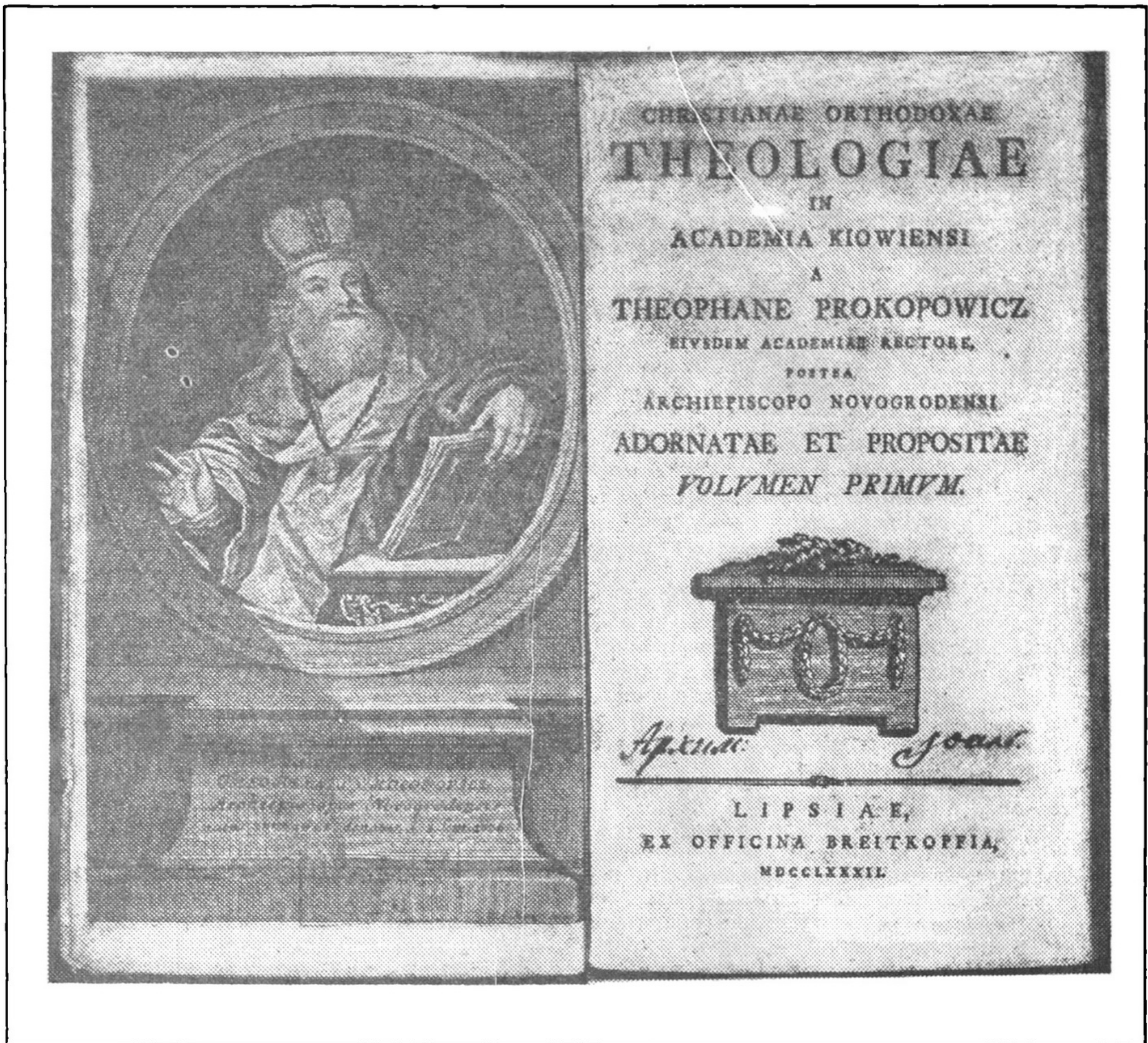
¹ *Микитась В.* Давньоукраїнські студенти і професори. - К., 1994. - С. 222.

² *Аскоченский В.* Киев з древнейшим его училищем Академией. Ч. 2. - К., 1856. - С. 302.

© Ярошенко Тетяна Олександрівна, Київ, 1995
© Бугасова Тетяна Володимирівна, Київ, 1995

³ Там само.

⁴ *Сотницько П.А.* Бібліотека Києво-Могилянської академії: Філософські джерела // Від Вишенського до Сковороди. - К., 1972. - С. 53.

Encyclopedia Americana: In 30 vol. - Danbury, 1990; Encyclopedia Britannica: In 24 vol. - Chicago; London; Toronto, 1958; The New Encyclopedia Britannica: In 32 vol. - Chicago, 1994, Encyclopedia of Ukraine: In 5 vol. / Ed. by Kubiiovyc. - Toronto; Buffalo; London, 1984 та ін.

Цінні колекції передані в дарунок В.Старицьким (Мюнхен), Ю.Паславським, Я.Головачем (обидва - США), науковцями з України В.Рінберг та В.Заїкою-Новацьким, ректором-засновником НаУКМА В.Брюховецьким, поетом Д.Павличком тощо. У формуванні фонду сучасної бібліотеки значну допомогу надали Національна парламентська бібліотека України та Бібліотека Конгресу США, Канадський інститут українських студій та Йельський університет, фундація «Сейбр» та Товариства прихильників руху в Канаді, Петра Могили та української мови ім. Т.Шевченка в Америці тощо.

За рік бібліотеку відвідують понад 70 тис. читачів, яким видається близько 120 тис. примірників. Налагоджується система оперативного інформаційного забезпечення потреб академічного та науково-дослідницького процесу в Університеті. Підготовлено

до друку науково-допоміжний бібліографічний покажчик з історії Києво-Могилянської академії, ряд методичних порад читачам. Здійснюється локальне соціологічне дослідження «Аналіз інформаційних та читацьких запитів і міра їх задоволення».

Значною проблемою, звісно, не лише для нашої бібліотеки, є комплектування фондів. Ми шукаємо прямих зв'язків з видавництвами, налагоджуємо активний книгообмін з вітчизняними та зарубіжними бібліотеками, знаходимо спонсорів для комплектування окремих видань, влаштовуємо тематичні виставки видавництв з наступним придбанням літератури за пільговими цінами тощо.

Нагальним питанням для бібліотеки є впровадження сучасних автоматизованих інформаційних технологій: реальний доступ до світових та вітчизняних інформаційних ресурсів, зокрема через INTERNET (робочі станції вже у нас встановлено), а також запровадження автоматизованої бібліотечної системи. На жаль, ринок програмних бібліотечних продуктів в Україні представлений лише кількома загальновідомими системами (ALEPH, LIBER, CDS/ISIS/m, «Библиоте-

ка 4.0», «MARC») та деякими власними розробками бібліотек. Ми прагнемо ознайомитися з найпоширенішими в світі системами (TINLIB, VTLS та ін.), щоб придбати інтегровану систему, яка б задовольняла функціональні потреби.

Основні завдання бібліотеки можна викласти так:

- підвищувати повноту, оперативність задоволення запитів читачів на основі як власних фондів та баз даних, так й інформаційних ресурсів інших бібліотек України та закордонну; інформаційно забезпечувати всі напрями науково-дослідницької та академічної діяльності Університету;
- упорядковувати комплектування фонду сучасною вітчизняною та іноземною літературою й періодикою згідно з напрямками професійної орієнтації;
- розширювати номенклатуру послуг користувачам

до рівня, відповідного сучасним закордонним університетським бібліотекам, включаючи доступ до електронних каталогів; оперативно забезпечувати довідковою літературою, надавати послуги на основі CD-ROM та засобів мультимедіа тощо;

- впроваджувати систему штрихового кодування на процеси циркуляції літератури, інвентаризації фонду та здійснити повну автоматизацію процесу реєстрації читачів, зокрема системи контролю «check-point».

Для того, щоб з Університету виходили високоосвічені люди, які б могли визначати політику держави, розумітися на економіці, відроджувати культуру, потрібна сучасна бібліотека з відповідним фондом та технічним обладнанням, яка б надавала доступ у будь-який час до різноманітних інформаційних ресурсів.

Наталія Ленченко, Людмила Литвиненко

175 років БІБЛІОТЕЦІ НІЖИНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ ім. М.ГОГОЛЯ

Науковці Ніжинського історико-філологічного інституту кн. Безбородька (НІФІ) внесли великий вклад у вивчення історії Гімназії вищих наук у Ніжині. Це був період становлення і нашої бібліотеки. Одне з кращих досліджень про неї належить першому директору інституту академіку М.Лавровському («Гимназия высших наук кн. Безбородко в Нежине (1820 - 1832). - К., 1879»). Автор подає точні відомості про започаткування бібліотеки почесним попечителем графом О.Г.Кушелевим-Безбородьком: «Ним пожертвовано прекрасну бібліотеку, що складалася переважно з класичних творів французької літератури. Вона послужила багатим підґрунтям для гімназичної, з часом лицейської, і, нарешті, інститутської бібліотеки»¹. Дарунок складався з 1877 томів, 382 назв. І надалі граф поповнював бібліотеку цінною літературою.

Його приклад не лишився без наслідування. Старший син першого директора гімназії Платон Кукольник (в інституті викладав латину), свій подарунок супроводжував такими словами: «Насмілюся запропонувати зібрання відбірних класичних творів, які належать мені, що складається з 500 томів. Я насмілюсь тішити себе надією, що хоч приношення моє не може рівнятися з численними приношеннями п.почесного попечителя, якого старанності, щедрості і турботам про благо цієї установи навряд чи знайдуться приклади не тільки в імперії, а й в усьому всесвіті; але поблажливе керівництво не відкине моєї данини, яку я в силу можливостей пропоную»².

Жителі міста та інші приватні особи подарували 677 томів, 158 томів передав уряд.

Бібліотека не була «забороненою скарбницею». «Ми там вчилися, поповнювали знання наші; іноді набували

їх з кореня, коли професор відповідної кафедри не задовольняв нашої допитливості»³, - згадував один з перших випускників гімназії письменник Н.Кукольник.

Микола Гоголь, уже в зрілому віці, познайомившись з найбільшими бібліотеками Росії та закордону, захоплено згадував «о великом множестве и ценности книг Нежинской Гимназии».

З 1832 по 1840 р., коли в Ніжині існував фізико-математичний лицей, бібліотека поповнилася ще 1850 томами.

За 35 років існування юридичного лицейу її книжковий фонд зріс до 14580 томів. Велику увагу приділяв книгозбірні Є.Стеблін-Камінський (директор лицейу в 1856 - 1866 рр.). За нього було започатковано студентську бібліотеку. В 1875 р. вона налічувала 3020 томів.

Добру пам'ять залишив по собі останній попечитель з роду Безбородьків - старший син О.Кушелева-Безбородька граф Григорій Олександрович. Він придбав для лицейської бібліотеки рукописи творів М.В.Гоголя «Мертвые души», «Тарас Бульба», «Портрет», «Игроки», «Тяжба», «Лакейская», «Театральный разъезд», а також 32 листи Миколи Васильовича до М.Я.Прокоповича. Так було закладено підвалини рукописного відділу.

Новий етап для бібліотеки розпочався в 1875 р. відкриттям НІФІ кн.Безбородька. Потребувалася велика кількість книг зі світової та російської історії, філології, творів класиків російської та зарубіжної літератур. Ще до цієї події лицей придбав на кошти Міністерства освіти бібліотеку директора Санкт-Петербурзького історико-філологічного інституту І.Б.Штейнмана (960 томів) - твори класичними мовами, книги з історичної тематики, з міфології, літературознавства.

Варшавський університет подарував НІФІ дублетні екземпляри колекції «Polonica» (1875). У наступні роки

¹ Лавровский Н.А. Гимназия высших наук кн. Безбородко в Нежине (1820 - 1832). - К., 1879. - С.90.

² Там само. - С. 16.

© Ленченко Наталія Олександрівна, Київ, 1995
© Литвиненко Людмила Іванівна, Київ, 1995

³ Лицей князя Безбородко. - СПб., 1859. - С. 20.